

Niedźwiedź, Józef

Badania ratownicze na cmentarzysku kultury łużyckiej w Gródku nad Bugiem, stan. 1B, pow. Hrubieszów w 2000 r.

Archeologia Polski Środkowowschodniej 6, 70-75

2001

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

JÓZEF NIEDŹWIEDŹ

BADANIA RATOWNICZE NA CMENTARZYSKU KULTURY ŁUŻYCKIEJ W GRÓDKU NAD BUGIEM STAN. 1B, POW. HRUBIESZÓW W 2000 R.

Badania wykopaliskowe szóstego sezonu (J. Niedźwiedź 1991, 1994, 1999, 2000), na cmentarzysku kultury łużyckiej w Gródku nad Bugiem, gm. Hrubieszów przeprowadzono wczesną wiosną. Założono trzy wykopy badawcze (nr 14-16) o łącznej powierzchni 214 m².

Wykop 14 o wymiarach 8,5 x 8,0 m założono na północ od wykopu 10, w jego północnozachodniej części i na głębokości 28-30 cm zarejestrowano bardzo zniszczone trzy groby popielnicowe (nr 60, 69 i 70). Popielnica z grobu 60 została całkowicie zniszczona przez wkop grobu unickiego, zachowała się natomiast – niemal w całości – przystawka w postaci niewielkiej, glinianej czarki. Obok pochówków kultury łużyckiej w wykopie zadokumentowano także 13 grobów unickich, lecz nie zostały one wyeksplorowane.

Wykop 15 o wymiarach 23,5 x 6,0 m założono na północ od wykopu 14. W jego zachodniej partii zarejestrowano dalszych 29 grobów popielnicowych. Po pięciu grobach (nr 53-57), które zostały jesienią 1999 r. wyrabowane przez kolekcjonerów starożytności pozostały jedynie dołki i resztki przepalonych kości, lecz pozwoliło to na ich lokalizację w obrębie cmentarzyska. W zachodniej części wykopu wśród grobów ciałopalnych odkryto także ślady dalszych 10 grobów unickich. Kilka z nich uszkodziło groby kultury łużyckiej.

Trzeci z wykopów (nr 16) o wymiarach 2,5 x 2,0 m założono w południowoschodniej części stanowiska celem sprawdzenia zasięgu pochówków. Dotychczasowe badania wskazywały, że cmentarzysko nie powinno tutaj sięgać, ale dla pewności założono ten niewielki wykop. Zgodnie z przewidywaniami nie zanotowano w nim żadnych grobów co definitywnie wyklucza ich istnienie w tej części stanowiska.

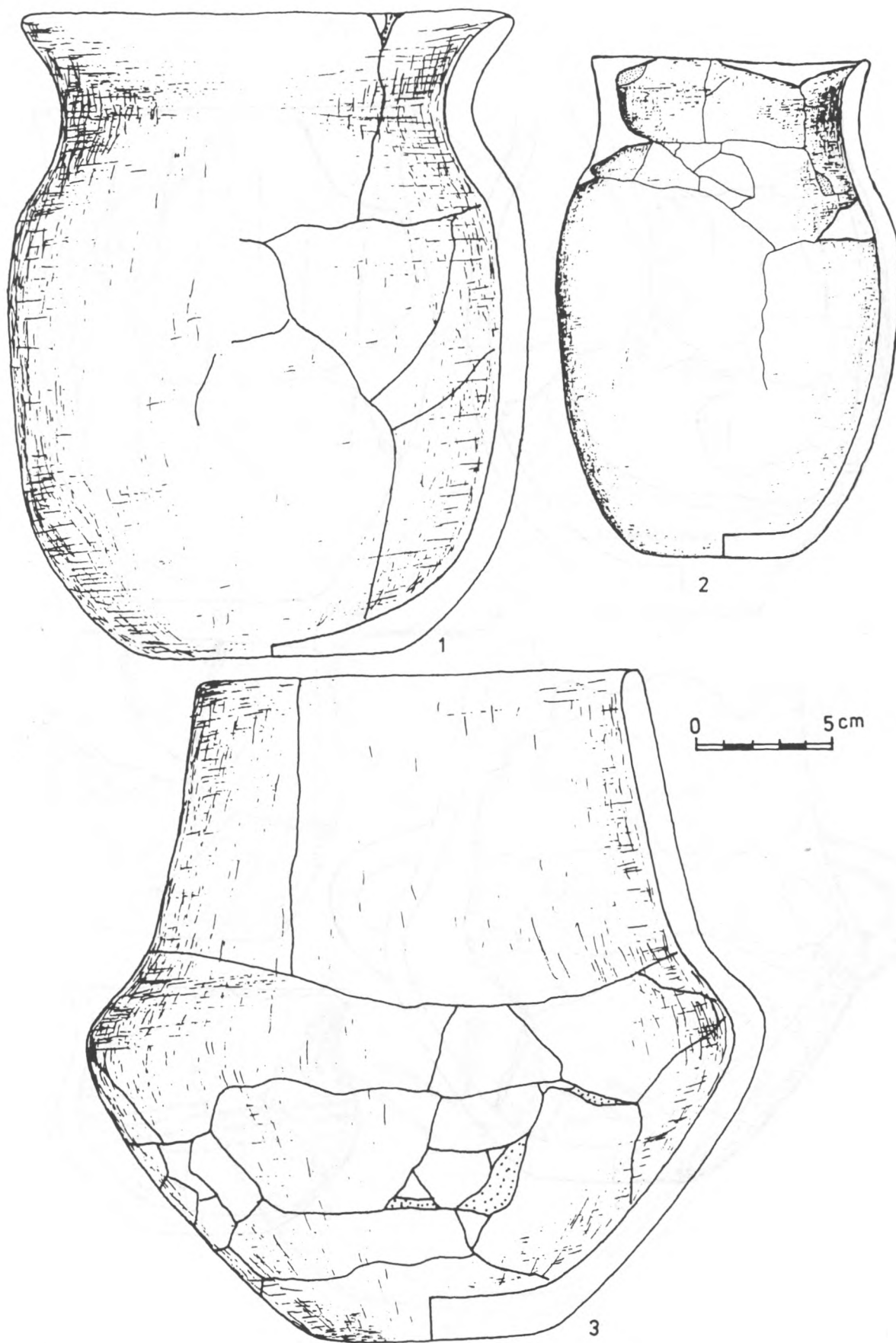
W ciągu sześciu sezonów przebadano łącznie ok. 5 arów cmentarzyska odkrywając 84 groby ciałopalne popielnicowe. Tworzą one wyraźnych pięć skupisk. Wydobyte w trakcie 2000 r. naczynia, podobnie jak w poprzednich sezonach, reprezentują w zdecydowanej większości dwie formy: naczynia dwustożkowate i mniej liczne garnki esowate. Wśród 20 naczyń dwustożkowatych przeważają okazy niezdobione (15 sztuk), tylko dwa z nich posiadały na brzuscu szerokie, ukośne żłobki, natomiast jedno wąskie żłobki ukośne, pięć na brzuscu po dwa symetrycznie umieszczone ucha. Wśród garnków esowatych trzy naczynia były chropowate przez obmazywanie, a dwa gładzone. Na uwagę zasługuje popielnica z grobu 58 (ryc. 1: 1), którą był garnek esowaty gładzony, z lekkim załomem na granicy krótkiej szyjki i brzuśca. Tego typu naczynia charakterystyczne dla wczesnej fazy kultury łużyckiej w Polsce Środkowej są znane m. in. z Bo-

cheńca, Balic i Stobnicy (por. A. Matoga 1991, ryc. 3: a, b, e, g; 4: c; 5: c). Zanotowano także kilka innych typów naczyń. Jednym z nich jest czarka esowata pełniąca rolę przystawki w grobie nr 60, zdobiona na brzuscu szerokimi żłobkami (ryc. 2: 6). Prawdopodobnie taką rolę pełniło niewielkie naczynie tulipanowate, starannie gładzone, z malutkim, półkulistym dnem, którego fragmenty znaleziono w grobie 71 (ryc. 3: 2), oraz dwa małe naczynka (naczynie beczułkowate (ryc. 2: 4) oraz dolna część naczynka o nieustalonej formie), których fragmenty znaleziono w warstwie kulturowej na terenie cmentarzyska. Ich lokalizacja nie pozwala na łączenie tych naczyń z żadnym z odkrytych grobów. Znaczna część z pozyskanych w 2000 roku popielnic była w górnych partiach całkowicie zniszczona co znacznie utrudnia ich typologiczną identyfikację.

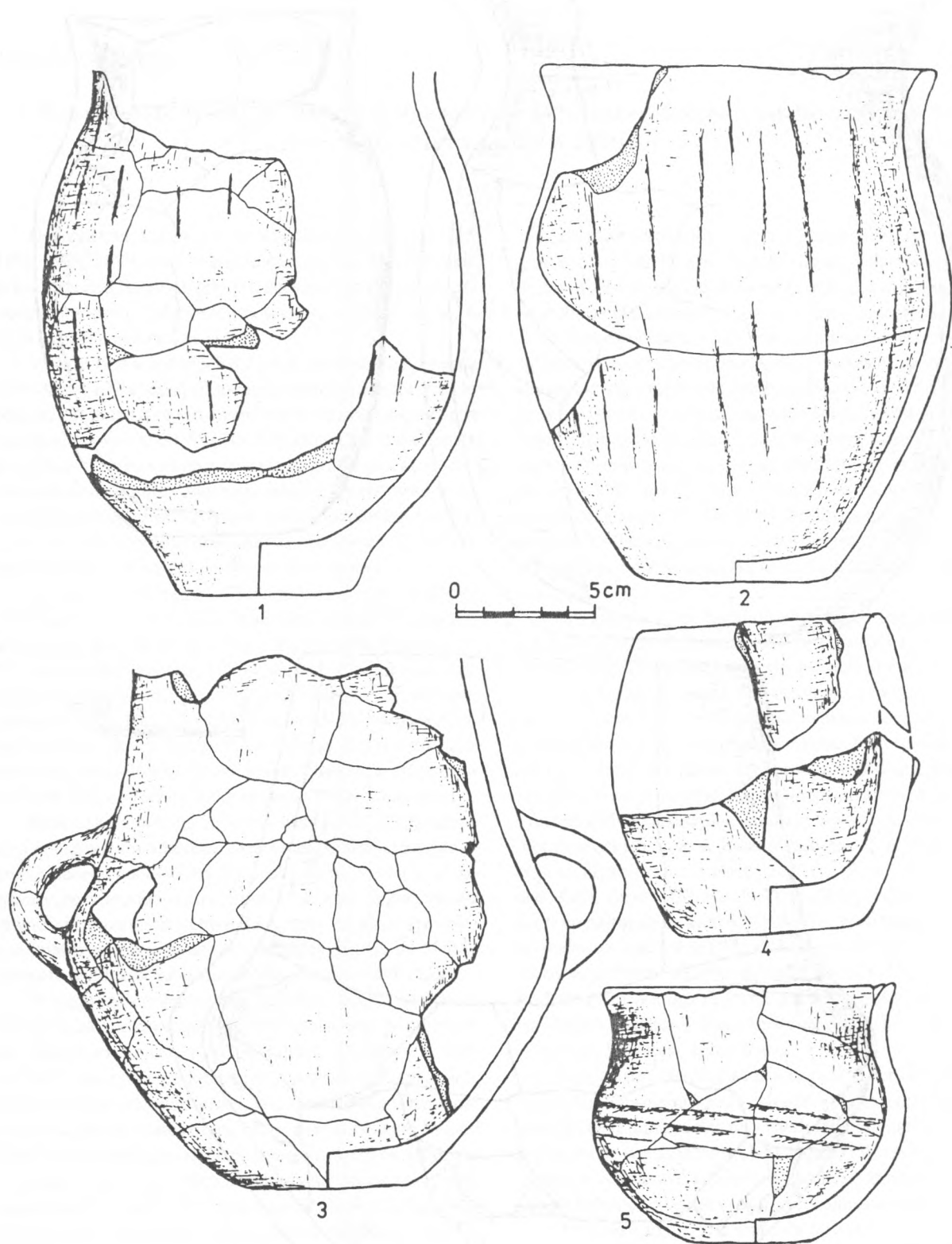
Przeprowadzone badania wniosły istotną korektę do ustalonej wcześniej chronologii cmentarzyska. Całość materiału niewątpliwie należy zaliczyć do I fazy kultury łużyckiej. Tę wczesną fazę potwierdzają naczynia zdobione szerokimi, ukośnymi żłobkami, gładzone naczynia esowate z grobu 58 i 64 oraz garnki esowate chropowate. Szczególnie ciekawe i przydatne dla chronologii jest przystawka z grobu 71. Jej tulipanowaty kształt, starannie gładzona powierzchnia i malutkie dno każe szukać analogii wśród naczyń schyłkowotrzcienieckich m. in. w Tyszowcach stan. 25B, Podlodowie stan. 2, Hrubieszowie-Podgórze stan. 5 czy Teptiukowie stan. 6 (H. Taras 1997, ryc. 3). Pozwala to przesunąć chronologię co najmniej na koniec III okresu epoki brązu, co zapowiadało już w sezonie 1998 odkrycie naczynia esowatego kiedy w grobie nr 4 (J. Niedźwiedź 1999, s. 107, ryc. 3: 3). Podobną chronologię sugeruje garnek z grobu 58. Dlatego też słuszne wydaje się datowanie cmentarzyska na koniec III i I połowę IV okresu epoki brązu.

Odkryte na cmentarzysku naczynia są bardzo charakterystyczne dla wschodniego odłamu kultury łużyckiej i posiadają ściśle analogie na sąsiednich cmentarzyskach tej kultury m. in. w Łuszczowie, Młyniskach i Komarowie. Warto jeszcze zaznaczyć, że jest to najbardziej zbadane cmentarzysko kultury łużyckiej w tej części Lubelszczyzny.

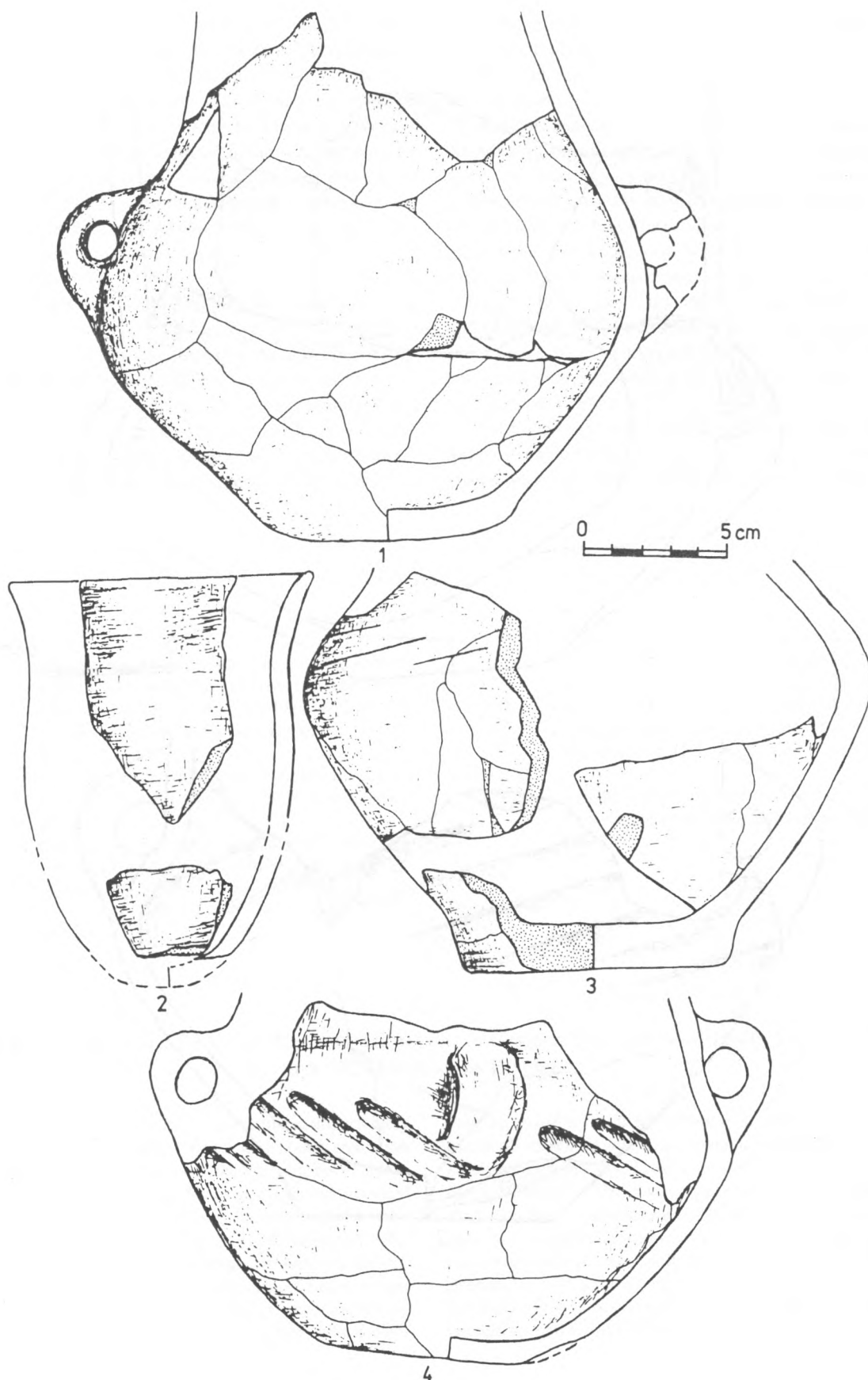
Ostatnie badania nie wniosły nowych elementów do rekonstrukcji obrządku pogrzebowego. Najczęstszą formą pochówku był grób złożony jedynie z popielnicy zawierającej wewnątrz spalone kości, bez żadnego wyposażenia. W trzech wypadkach zanotowano naczynia gliniane jako przystawki (grób 60, 71 i 74) a w poprzednich sezonach takie przypadki stwierdzono w grobach nr 1, 10 i 28. Na uwagę

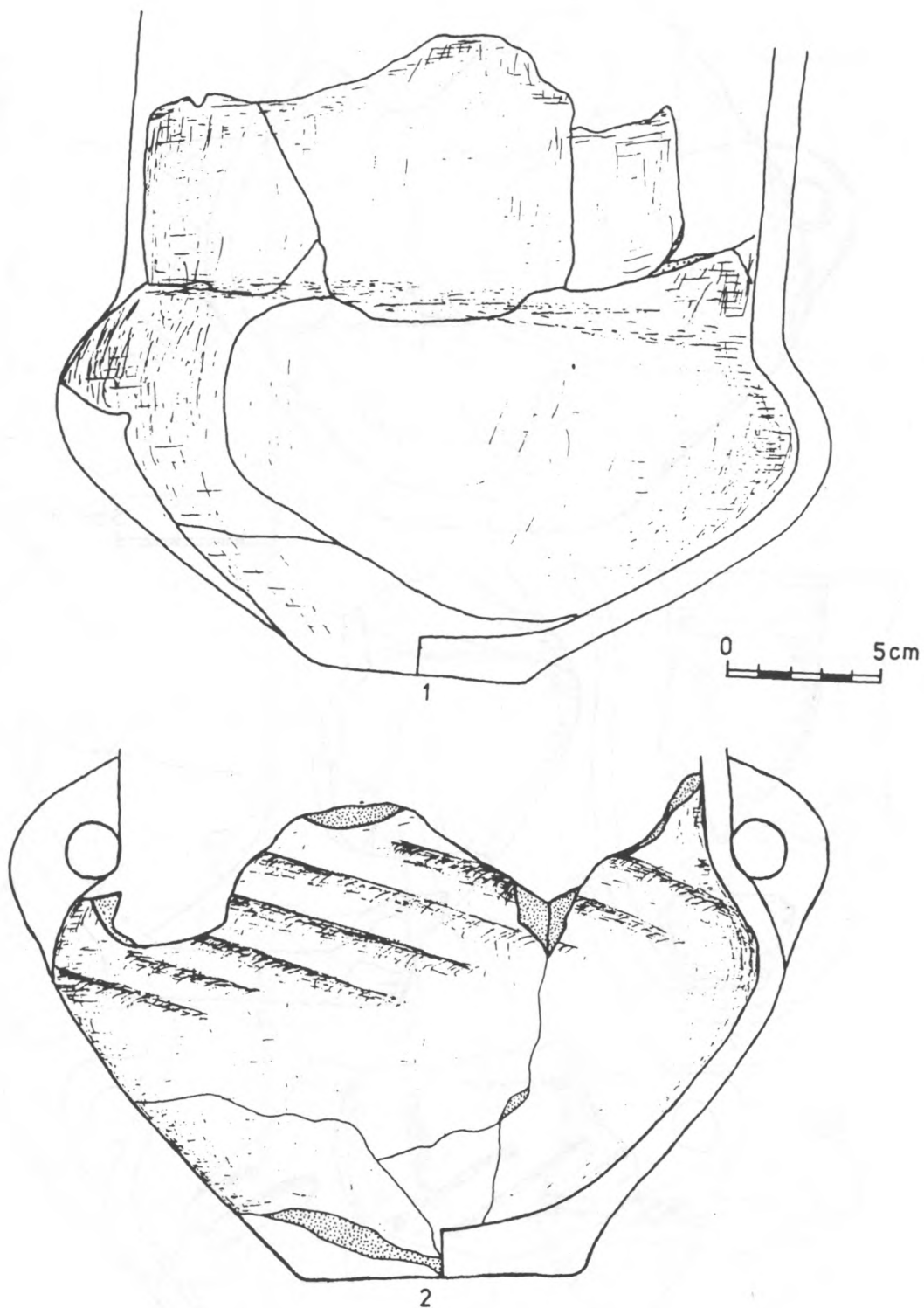
Ryc. 1. Gródek nad Bugiem stan. 1B. Popielnica z grobu 58 (1), z grobu 64 (2) i z grobu 83 (3).

Ryc. 2. Gródek nad Bugiem stan. IB. Popielnica z grobu 63 (1), naczynie odkryte w wypełniku grobu unickiego (2), popielnica z grobu 72 (3), przystawka znaleziona w warstwie ornej (4) i z grobu 60 (5).

Ryc. 3. Gródek nad Bugiem stan. 1B. Przystawka z grobu 74 (1), z grobu 71 (2), popielnica z grobu 62 (3) i z grobu 65 (4).

Ryc. 4. Gródek nad Bugiem stan. 1B. Popielnica z grobu 66 (1) i z grobu 77 (2).

zasługuje fakt, że przystawką w grobie 74 była duża dwuucha amfora zdobiona na brzuscu szerokimi, ukośnymi żłobkami, gdy w dotychczasowych odkryciach rolę przystawek pełniły małe naczynia. Dwie prawdopodobnie dalsze przystawki znaleziono w 2000 roku w warstwie kulturowej. W poprzednich sezonach zanotowano także inne dary grobowe, jak dwa brązowe skrzytka (grób 21), niespaloną kość zwierzęcą obok popielnicy (grób 51) oraz dwa odłupki krzemienne (grób 50). Takie przypadki darów grobowych spotykano także na innych, pobliskich cmentarzyskach m. in. w Łuszczowie, Komarowie i Ulwówku.

Zaobserwowany w Gródku obrządek pogrzebowy mieści się całkowicie w zwyczaju panującym wśród ludności kultury łużyckiej zamieszkującej międzyrzecze Wisły i Bugu, gdzie bardzo charakterystyczne jest ubogie wyposażenie grobów i występowanie skupisk grobów na cmentarzysku. W 2000 roku odkryliśmy kolejne takie skupisko, a w sumie w Gródku wyróżniono ich pięć. Skupiska grobów są postrzegane przez niektórych badaczy jako groby rodzinne. Wystę-

pują one powszechnie na terenie grupy tarnobrzeskiej i ulwóweckiej kultury łużyckiej. Znane są one m. in. z sąsiednich cmentarzysk w Łuszczowie, Komarowie, Pniówku, Wieprzu i Topornicy.

Badania wniosły sporo informacji na temat zasięgu cmentarzyska. Pozwoliły określić południową, wschodnią i północno-wschodnią granicę cmentarzyska. Znana jest także z poprzednich sezonów granica zachodnia. Niestety nie udało się dokończyć badań na cmentarzysku, co było naszym głównym celem. Okazało się bowiem, że groby w północno-zachodnim skraju stanowiska występują stosunkowo gęsto i zajmują nieco większą przestrzeń od zakładanej. Pomimo nieznacznego (w stosunku do pierwotnie planowanego) zwiększenia zakresu badań w sezonie 2000 i zmodyfikowania programu prawdopodobnie nie osiągnięto jeszcze granicy cmentarzyska na tym odcinku.

Badania były finansowane przez Regionalny Ośrodek Studiów i Ochrony Środowiska Kulturowego w Lublinie oraz Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Lublinie.

LITERATURA

<p>Matoga A.
1991 Uwagi o początkach kultury łużyckiej na Kielecczyźnie na tle problematyki tzw. fazy przejściowej trzciniecko-łużyckiej, [w:] <i>Die Anfänge der Urnenfeldkulturen in Europa</i>, Warszawa.</p> <p>Niedźwiedź J.
1991 Ciałopalne cmentarzysko kultury łużyckiej w Gródku nad Bugiem stan. 1B, woj. zamojskie, Pr. i Mat. Zam., t. 3, s. 5-15.
1994 Badania ratownicze na cmentarzysku kultury łużyckiej w Gródku nad Bugiem stan. 1B, gm. Hrubieszów, Spr. zam., s. 27-28.</p> | <p>1999 Badania ratownicze na cmentarzysku kultury łużyckiej w Gródku nad Bugiem stan. 1B, pow. Hrubieszów w 1998 roku, APŚ, t. 4, s. 107-112.
2000 Badania ratownicze na cmentarzysku kultury łużyckiej w Gródku nad Bugiem stan. 1B w pow. Hrubieszów, APŚ, t. 5, s. 58-62.</p> <p>Taras H.
1997 Schyłek kultury trzcinieckiej na Lubelszczyźnie w świetle dotychczasowych badań, APŚ, t. 2, s. 368-375.</p> |
|---|--|

JÓZEF NIEDŹWIEDŹ

RESCUE EXCAVATIONS AT A LUSATIAN CULTURE CEMETERY IN GRÓDEK ON THE RIVER BUG IN THE YEAR 2000, SITE 1B, HRUBIESZÓW DISTRICT

In 2000 an area of 214 sq. metres was examined at a cemetery of the Lusatian culture in Gródek, Site 1B, and 32 new cremation urn graves were uncovered. This raised the total number of graves at this cemetery to 84. Most of the discovered urns had biconical shape and was not ornamented. Among the ornamented vessels there were two, of which one was with ornaments on the belly with slanted wide notches and the other with narrow notches. Additionally, three coarse and two smooth surfaced S-shaped pots were discovered. In graves 60 and 71 accompanying vessels were recorded in the form of small vessels, while in grave 74 the accom-

panying vessel was a large amphora with two handles. Also the two small vessels found in the cultural layer could have served as accompanying vessels. The discovered graves constitute a new, fifth concentration. The discovery of a fragment of a vessel with a sharp-pointed bottom and of an S-shaped pot with a distinguished short neck in grave 71 allows us to move the chronology of the cemetery of the Lusatian culture to the end of period III of the Bronze Age. Additionally, the perimeters of the cemetery were determined with some certainty on its entire length. Only the north-western section is still undetermined.